

С Х В А Л Е Н О
Вченою радою ЧНУ
ім. Петра Могили

Протокол № 6
« 4 » серпня 2026 р.

З А Т В Е Р Д Ж Е Н О
В. ректор ЧНУ ім. Петра Могили
Д. КЛИМЕНКО
2026 р.

ПРОГРАМА ДОДАТКОВОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ

для вступників до аспірантури на здобуття
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти –
доктор філософії

Галузь знань: В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»
Спеціальність: В9 «Історія та археологія»

Проректор з наукової роботи
_____ Роман ДІНЖОС

Декан факультету політичних наук
_____ Анастасія ХМЕЛЬ

Завідувач кафедри історії
_____ Ірина МІРОНОВА

*Програма схвалена
на засіданні кафедри історії
(Протокол № 11 від 11 травня 2026 року)*

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму додаткового фахового випробування для вступників на здобуття третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії за галуззю знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки», спеціальністю В9 «Історія та археологія» розроблено відповідно до Правил прийому до аспірантури та докторантури Чорноморського національного університету імені Петра Могили в 2026 році (<https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/Pravila-prijomu-do-aspiranturi-v-2026-rotsi.pdf>) та освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії зі спеціальності В9 «Історія та археологія».

Додаткове фахове випробування проводиться для осіб, які вступають до аспірантури та здобули вищу освіту за спеціальностями, що не належать до галузі знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки».

Майбутній доктор філософії зі спеціальності В9 «Історія та археологія» повинен володіти системою фундаментальних знань з історії України, всесвітньої історії, археології, історіографії, джерелознавства та методології історичних досліджень, розуміти закономірності історичного розвитку суспільства, основні концепції історичної науки, сучасні напрями історичних студій та міждисциплінарні підходи до дослідження минулого.

Метою додаткового фахового випробування є визначення рівня базової фахової підготовки вступників, їх готовності до навчання за освітньо-науковою програмою підготовки докторів філософії та здійснення самостійної науково-дослідної діяльності у сфері історії та археології.

Додаткове фахове випробування дає змогу оцінити:

- рівень знань вступників щодо основних етапів історичного розвитку України та світу;
- знання ключових історичних подій, процесів, явищ і закономірностей суспільного розвитку;
- рівень володіння понятійно-категоріальним апаратом історичної науки;
- здатність аналізувати історичні джерела та історіографічні праці;
- уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями та явищами;
- здатність критично осмислювати історичну інформацію та формулювати обґрунтовані висновки;
- готовність до опанування сучасних методів наукового дослідження та академічного письма.

Вступний додатковий фаховий іспит проводиться в усній формі. Згідно з Правилами прийому до аспірантури та докторантури Чорноморського національного університету імені Петра Могили в 2026 році (<https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/Pravila-prijomu-do-aspiranturi-v-2026-rotsi.pdf>), ЧНУ імені Петра Могили забезпечує відеозапис оцінювань в закладі вищої освіти не менше ніж з двох камер відеоспостереження, розміщення на сайті закладу вищої освіти, внесення посилання на цей запис в ЄДЕБО впродовж трьох робочих днів після оприлюднення оцінок вступників, а також зберігання відеоматеріалів та знеособлених письмових робіт на цих ресурсах у відкритому доступі протягом одного року у вигляді активних інтернетпосилань. Відеозапис оцінювань вступників, які перебувають на тимчасово окупованій території та/або військовослужбовців не оприлюднюється, але зберігаються в приймальній комісії.

Завдання додаткового фахового випробування спрямовані на визначення рівня сформованості загальноісторичних і спеціальних фахових компетентностей, необхідних для успішного навчання в аспірантурі та виконання самостійного наукового дослідження за спеціальністю В9 «Історія та археологія».

Білет додаткового вступного фахового випробування складається з трьох питань, що включають розділи з історії України та всесвітньої історії, відповіді на які повинні носити не лише фактологічний, а й історіографічний характер.

Зразок білету додаткового вступного фахового випробування наведений у Додатку А.

Оцінювання знань вступника під час додаткового вступного фахового випробування оцінюється за 100-бальною шкалою. У разі встановлення додаткового оцінювання для осіб, які вступають для здобуття ступеня доктора філософії з іншої галузі знань (спеціальності), ніж та, яка зазначена в їхньому дипломі, результати складання додаткового оцінювання не використовуються для розрахунку конкурсного балу, проте вступники, які не склали таке оцінювання, до подальшої участі у конкурсному відборі не допускаються.

Критерії оцінювання знань і умінь до додаткового фахового випробування вступників до аспірантури для здобуття освітньо-наукового рівня вищої освіти – доктора філософії

Відповідно до ступеня оволодіння знаннями і способами діяльності в галузі виокремлюються такі рівні навчальних досягнень вступників:

Рівні навчальних досягнень	Кількість балів	Характеристика навчальних досягнень
Високий рівень	90-100 (відмінно)	Вступник дав ґрунтовні відповіді на всі питання, запропоновані на іспиті. Вступник уміє аргументувати свою відповідь, навести необхідні докази, приклади; аналізувати запропоновані ситуації, посилаючись на джерела інформації. Під час відповіді вступник має продемонструвати наукову розумову діяльність.
Достатній рівень	75-89 (добре)	Вступник викладає відповідь на кожне питання, розкриваючи основний зміст. Разом з тим, відповіді не вистачає ґрунтовності, всебічності, деякі важливі нюанси пропущені. При доборі та наведені фактів та прикладів вступник припускається незначних помилок. У той же час, вступник не розуміє актуальності висвітлюваних питань. У висловлюванні власної думки зустрічаються певні неточності. Висновки не носять повного та логічного підсумку.
Середній рівень	60-74 (задовільно)	Вступник не повністю розкрив питання, або не відповів на одне з них, що свідчить про відсутність повного комплексного розуміння матеріалу зі спеціальності. Відсутня ґрунтовність у розгляді питань, порушується логіка викладу питання. Вступник не вміє аналізувати матеріал, не розуміє актуальності проблеми для сьогодення. Аргументація відповіді слабка, вибіркова, мають місце суттєві помилки у використанні фактичного матеріалу. Висновки не відбивають суті питання, або відсутні.
Низький рівень	0-59 (незадовільно)	Вступник кожне з питань білету висвітлює поверхнево, або невисвітленими залишаються декілька питань. У процесі висвітлення питань допущені значні помилки, вступник не знає або плутає матеріал, не здатний аналізувати основні проблеми, не демонструє наукової розумової діяльності. Власна думка і висновки відсутні.

ПИТАННЯ ДО ДОДАТКОВОГО ФАХОВОГО ІСПИТУ В АСПРАНТУРУ

1. Стародавня історія України.
2. Київська Русь (Київська держава).
3. Галицько-Волинська держава.
4. Українські землі у складі Великого князівства Литовського.
5. Становище українського населення в Речі Посполитій.
6. Запорозька Січ в історії України.
7. Національно-визвольна війна українського народу 1648–1657 рр.
8. Руїна. Гетьманщина.
9. Наддніпрянська Україна у складі Російської імперії.
10. Українські землі у складі Австро-Угорської імперії.
11. Україна в роки російської революції 1905–1907 рр.
12. Україна в Першій світовій війні (1914–1918 рр.).
13. Утворення Центральної Ради. Початок державного відродження України.
14. Українська Держава П. Скоропадського.
15. Доба Директорії УНР. Отаманщина.
16. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях. ЗУНР.
17. УСРР в умовах нової економічної політики.
18. Національна політика в УСРР в 20-х рр. ХХ ст. Українізація.
19. Насильницька колективізація сільського господарства та її наслідки. Голодомор 1932–1933 рр.
20. Утвердження тоталітарного режиму в Україні. Масові репресії.
21. Західна Україна між двома війнами (1921–1939 рр.).
22. Україна часів Другої світової війни. Бойові дії на території України в 1941–1942 рр. Окупація.
23. Рух опору на території України. Звільнення українських земель від окупантів у 1943–1944 рр.
24. УРСР у повоєнні роки. Відбудова народного господарства.
25. УРСР в умовах «відлиги» та кризових явищ в соціально-економічному, політичному і культурному житті (кінець 50-х – початок 90-х рр. ХХ ст.).
26. Україна на шляху до суверенітету. Проголошення незалежності. Успіхи і труднощі державотворення в Україні (1991–2004 рр.).
27. «Помаранчева» революція. Внутрішня та зовнішня політика В. Ющенко. Зміни до Конституції України.
28. Президентські вибори 2010 р. Внутрішня і зовнішня політика України 2010–2013 рр. Наростання кризових явищ. «Революція Гідності» в Україні.
29. Розвиток України за часів президентства П. Порошенка. Проблеми реформування економіки. Україна і зовнішній світ. Війна на Сході України.
30. Російсько-українська війна (2022–2026 рр.).
31. Типологічна характеристика грецьких полісів: Афіни та Спарта.
32. Завоювання Олександра Македонського. Епоха еллінізму.
33. Історія Риму: царський та республіканський періоди.
34. Принципи політичного управління в Римі доби принципату.
35. Візантійська імперія: етапи історичного розвитку.
36. Слов'янська колонізація Балканського півострова (VI–VII ст.).
37. Зародження та розвиток ранньофеодальних монархій в Західній Європі (V–X ст.).
38. Епоха вікінгів у Європі (VIII–XI ст.).
39. Сеньйоріальні (ленні) монархії в країнах Західної Європи.
40. Передумови, перебіг та історичні наслідки Хрестових походів.

41. Станові монархії в країнах Західної Європи (XIV–XV ст.).
42. Столітня війна: передумови, етапи, результати.
43. Історія Центрально-Східної Європи в період високого середньовіччя.
44. Гуситський рух: ідеологія, представники, здобутки.
45. Формування станової монархії в Польщі (XV–XVI ст.).
46. Реформація та Контрреформація в Європі.
47. Тридцятилітня війна: етапи, новації, релігія, геополітика.
48. Англійська революція та становлення парламентської монархії (40–80-ті рр. XVII ст.).
49. Війна за незалежність та формування Сполучених Штатів Америки.
50. Французька революція кінця XVIII ст.
51. Віденський конгрес та його рішення.
52. Франція у «довгому XIX столітті»: зміни форм правління.
53. Революції 1830-х–1840-х рр.: ліберальні та національні вимоги.
54. Проекти об'єднання Німеччини. Утворення Німецької імперії.
55. Колоніальна політика Заходу в XIX – на початку XX ст.: основні тенденції та напрямки.
56. Становлення незалежних держав на Балканському півострові в XIX – на початку XX ст.
57. Велика війна 1914–1918 рр.: причини, інновації, наслідки.
58. Паризька мирна конференція 1919–1920 рр.: Версальсько-Вашингтонська система договорів.
59. Витоки, характер, основні періоди та наслідки Другої світової війни.
60. Світ на початку XXI ст.: цивілізаційні виклики.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бажан О., Мицик Ю.* Від трипільців до кіборгів. Коротка історія України. Київ: Кліо, 2020. 288 с.
2. *Бакалець О. А.* Історія України з найдавніших часів до початку XXI століття. Львів: Магнолія, 2024. 597 с.
3. *Бойко О.* Історія України. Київ: Академія, 2023. 560 с.
4. *Буравченкова С. Б., Колосюк В. О., Левицька Н. М.* Історія України. Навчально-методичний посібник. Київ: Кондор, 2025. 336 с.
5. *Грицак Я.* Подолати минуле. Глобальна історія України. Київ: Портал, 2021. 432 с.
6. *Залізняк Л.* Стародавня історія України. Київ: Темпора, 2019. 640 с.
7. *Зінкевич Р. Д., Ратушина О. М., Нагірняк А. Я.* Історія державності та культури України. Львів: Львівська політехніка, 2023. 240 с.
8. *Каденюк О. С., Сажко В. В.* Історія та культура України: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти. Кам'янець-Подільський, 2022. 445 с.
9. *Копилов С., Верстюк В.* Історіографія всесвітньої історії: навч.-метод. посіб. для студ. історичних факультетів. 2-е вид., доповн. та перероб. Кам'янець-Подільський: «Друкарня «Рута», 2024. 196 с.
10. *Крамар Ю., Хлібовська Г.* Історія країн Західної Європи та Америки нового часу. Навчально-методичний посібник. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2025. 118 с.
11. *Лазарович М.* Історія та культура України: підручник. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 731 с.
12. *Міронова І. С.* Джерелознавство, історіографія та методологія історії : навчальний посібник. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. 212 с.
13. *Наш Г.* Історія українського народу. Київ: Центр навчальної літератури, 2021. 250 с.

14. *Пархоменко В. А.* Історіографія історії України: Навчальний посібник. Миколаїв, 2022. 152 с.
15. *Сабадаш Ю. С., Нікольченко Ю. М., Дабло Л. Г.* Історія української культури. Курс лекцій. Київ: Ліра-К, 2022. 230 с.
16. *Сергійчук В.* Нариси з історії України. Київ: Ліра-К, 2022. 660 с.
17. *Терещенко Т. В.* Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1918–1945 рр.) : навчальний посібник. Черкаси, 2025. 248 с.
18. *Турченко Ф., Турченко Г., Каганов Ю.* Історія України (1914–1945). Запоріжжя: Гельветика, 2021. 368 с.
19. Українська історіографія IX–XIX ст.: навч. посібник / укл. Ю. В. Коробка. Маріуполь: МДУ, 2020. 162 с.
20. *Яковенко Н.* Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Харків: ФОЛІО, 2025. 736 с.

Електронні інформаційні ресурси:

- Археологічні дослідження в Україні. URL: <http://www.vgosau.kiev.ua/biblioteka/avu-adu>
- Археологія і давня історія України (журнал). URL: <http://www.vgosau.kiev.ua/biblioteka/adiu>
- Археологія (журнал). URL: http://www.vgosau.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=93&Itemid=171
- Віртуальна бібліографічна довідка Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/info_lib.html
- Джерела особового походження. URL: <http://www.archives.gov.ua>
- Емінак (журнал). URL: <https://www.eminak.net.ua/index.php/eminak/issue/archive>
- Інститут Археології НАН України. URL: <https://www.iananu.org.ua/>
- Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. URL: <http://archeos.org.ua/>
- Література з археологічної тематики. URL: <http://www.archeolog.pp.ua/arxeologiya/polevaya-arxeologiya.html>
- Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. URL: <http://www.nplu.kiev.ua/>
- Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
- Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/>

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий): PhD
Спеціальність В9 «Історія та археологія»

**ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 0
ДОДАТКОВОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ**

1. Стародавня історія України.
2. Станові монархії в країнах Західної Європи (XIV–XV ст.)
3. Західна Україна між двома війнами (1921–1939 рр.).

Затверджено на засіданні кафедри історії

Протокол № _____ від _____ 20__ року

Завідувач кафедри _____

Міронова І.С.